

Vrouwen in het verenigd Europa (1992)

Sieth Delhaas

Limburgse Vrouwenbeweging, 29 april 1992

Inleiding

De titel van mijn inleiding waarover ik gevraagd ben te spreken, *Vrouwen in het verenigd Europa*, belooft te veel. Twee vragen duiken in die titel op:

- wat is het Verenigd Europa?
- over welke vrouwen gaat het dan?

Eerst wil ik kort uitleggen wat het Verenigd Europa inhoudt. Waar het zijn oorsprong heeft. Iets over de geschiedenis. Welke rol politieke vrouwen in het Verenigd Europa hebben gespeeld en nog spelen.

Ten tweede wil ik kijken wat het Verenigd Europa betekent voor vrouwen in het algemeen.

Oorsprong

Waar ligt de oorsprong van het Verenigd Europa?

Na de tweede wereldoorlog hadden de Verenigde Staten hun plannen klaar voor Europa. West Europa zou alleen veilig zijn voor het communistische gevaar en toegankelijk voor Amerikaanse bedrijven wanneer een zelfde proces van rationalisering en schaalvergroting als in de Verenigde Staten zou plaats vinden.

Op 9 mei 1950 is de Europese gemeenschap gesticht. Op die dag werd de productie en het beheer van kolen en staal onttrokken aan de bevoegdheid van West-Duitsland en Frankrijk en toevertrouwd aan een onafhankelijke hoge autoriteit die door beide landen werd opgericht. De gedachte erachter was duidelijk: men wilde graag het pas opgerichte West-Duitsland onder controle houden met het oog op producten als kolen en staal. Belangrijke basis producten waarmee een oorlog kan worden gevoerd.

Bij dat verdrag van 1950 sloten zich onmiddellijk de Benelux landen (Nederland, België en Luxemburg) en Italië aan. Dat zijn bij elkaar dus zes landen. Groot-Brittannië vroeg bedenktijd.

Het was in de geschiedenis een heel nieuwe manier om een oorlog te voorkomen. In plaats van vriendschappen te sluiten op grond van geestelijke ideeën, gaan landen proberen om oorlog te voorkomen door de zeggenschap van naties over bepaalde producten af te breken. Geen bondgenootschap op basis van vriendschap en toegenegenheid, maar op materiële basis. Of materiële belangen.

Frankrijk en Duitsland, twee aartsvijanden uit de geschiedenis werden alshetware op kolen en staal aan elkaar geklonken.

Later volgden andere verdragen: Euratom, en de Europese Economische Gemeenschap voor de landbouw. In 1965, dus 15 jaar na het eerste verdrag werden de drie verdragen verenigd in de Europese gemeenschap.

Groot Brittannië had zich nog steeds niet aangesloten. Dat lidmaatschap van Groot Brittannië kwam pas in 1972. In dat jaar sloten ook Denemarken en Ierland zich aan. In 1980 kwam Griekenland erbij. En in 1985 Spanje en Portugal. Ja, daarmee zijn we aan de twaalf landen gekomen die aan het eind van dit jaar het verenigd Europa gaan vormen.

Nu bestaat Europa uit heel wat meer landen dan twaalf. Je vraagt je af: waar zijn Noorwegen en Zweden? Waar is Zwitserland? Als we bedenken dat Europa zo'n ruim dertig soevereine staten heeft, dan ontbreken er nogal wat landen aan dat rijtje van twaalf. Noorwegen bijvoorbeeld, wilde zich wel aansluiten maar krijgt in het eigen land geen toestemming daarvoor. Maar anderzijds sloten de landen van de Europese Gemeenschap ook landen uit: bijvoorbeeld landen waarvan de economische basis niet gezond genoeg was, of landen die niet democratisch genoeg waren.

Intussen zijn de twaalf leden steeds maar doorgedaan met het onderling sluiten van verdragen, (regionaal fonds, sociaal fonds enz.)

Ik ga daar nu niet verder op in. Wel noem ik een belangrijk verdrag: de Europese akte. Deze werd in 1986 gesloten. Daarin staat dat de grenzen tussen de lidstaten zullen worden opgeheven voor vier zaken:

- voor kapitaal stromen;
- voor goederen stromen;
- voor diensten stromen;
- voor personenverkeer.

De nieuwe regeling, dus de opening van alle grenzen is ingegaan op 31 december 1992 om middernacht precies.

De Europese Gemeenschap is dus begonnen met een verdrag op de productie van staal en kolen. Dus ter voorkoming van oorlog. En de Verenigde Staten van Amerika vonden het belangrijk dat de economische ontwikkeling van Europa na de Tweede Wereldoorlog net zo grootschalig zou worden als van de Verenigde Staten om weerstand te kunnen bieden aan het Communisme.

Nu hoort men wel zeggen bij tegenstanders van een Verenigd Europa: Europa wordt een economisch fort dat andere, armere landen zal buitensluiten en het zal zich nog harder opstellen tegenover de Derde Wereld.

Wordt het Verenigd Europa nu, na veertig jaar een bedreiging voor de mensen die buiten staan?

Voor vluchtelingen, kunnen we dagelijks in de kranten lezen, wordt het steeds moeilijker om tot een Europees land te worden toegelaten. Nu oordeelt Nederland nog over zijn eigen grenzen. Nu, 1993 zijn de binnengrenzen weggegeven en zijn de buitengrenzen van Europa de grens waar een vluchteling over moet komen. Waar komt de verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid dan te liggen?

Worden we harder, onmenselijker tegenover vluchtelingen die in hun eigen land geen toekomst meer hebben?

De vraag rijst: is het Verenigd Europa dan alleen maar ontstaan uit puur economisch eigenbelang? Om zich als concurrent staande te houden tegenover twee andere economische machten: de Verenigde Staten van Amerika en Japan? En nu het economisch opkomende China?

Heeft dit iets met een menswaardige wereld te maken waarin wij als personen, als vrouwen ook verantwoordelijkheid dragen voor de naaste?

Op de werking van de Europese Gemeenschap ga ik niet verder in. Het is in elk geval zo dat de beslissingen op een totaal andere manier genomen worden dan in ons nationale parlement.

Rol politieke vrouwen

Ik ga nu naar het tweede deel van mijn eerste punt: wat is de rol van politieke vrouwen binnen het Verenigd Europa?

In 1991 heb ik een internationale conferentie in Duitsland meegemaakt waar vrouwen uit het Europese Parlement over hun werk vertelden en over de toekomst van vrouwen in Europa. De titel van die conferentie was: Beschäftigungswunder oder blaues Wunder für Frauen? Met andere woorden: biedt het Verenigd Europa vrouwen grote mogelijkheden voor deelname op de arbeidsmarkt? Of komen vrouwen in het nieuwe Europa van een koude kermis thuis?

Toen de basis werd gelegd voor de Europese Gemeenschap in de jaren vijftig waren er in de politiek nog maar nauwelijks vrouwen te vinden. Ook in het bedrijfsleven, waar de politiek van Europa op gebaseerd werd, speelden vrouwen geen of nauwelijks een rol.

De EG had al zo'n vijftientig jaar erop zitten voordat vrouwen een eigen rol gingen spelen binnen dit instituut.

Hun rol begint eigenlijk bij de voorbereidingen van het Internationale Jaar van de vrouw (1975) dat door de Verenigde Naties was uitgeroepen. Door de toegenomen economische ontwikkelingen van de jaren zeventig waren meer arbeidskrachten nodig om aan die economische groei te voldoen. Enkele politici uit de EG raakten ervan overtuigd dat er gemeenschappelijke Europese maatregelen getroffen moesten worden voor de deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt.

Tegelijkertijd kwam overal in de westerse landen en in de VS de feministische vrouwenbeweging op.

In 1975 legde de Europese Commissie de minister van de EG een memorandum voor over de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het arbeidsbestel. Dit voorstel had al bij voorbaat op grote tegenstand gestoten bij de leden van de betrokken regeringen.

Intussen had de Wereldvrouwenconferentie, die in 1975 in Mexico was gehouden, een aantal eisen opgesteld voor de komende tien jaar om de positie van de vrouw te verbeteren. De Europese commissie besloot die verbeteringen stukje bij beetje aan de ministerraad van' de EG voor te leggen om de complexe achterstelling van vrouwen in Europa weg te werken en tenslotte uit te komen bij gelijke beloning van mannen en vrouwen.

Gemeenschappelijke opstelling

Ik zal u de lange weg besparen van de twee stappen vooruit en één stap achteruit-weg die sindsdien is bewandeld. Als er al iets bereikt is op het terrein van vrouwen, dan is dat te danken aan de gemeenschappelijk inzet van vrouwen binnen het Europese Parlement door alle verschillende partijen heen en enkele mannen van de Groene Regenboogfractie of linkse en socialistische partijen.

Gelukkig zitten er in het Europese Parlement gemiddeld meer vrouwen dan in de nationale parlementen. Dat komt niet omdat men op Europees Niveau meer plek gunt aan vrouwen. In het Europese Parlement worden geen beslissingen genomen en daarom is er op die plek niet zo veel eer voor mannen te behalen. Vandaar de grotere vertegenwoordiging van vrouwen. In 1979 was 12% van de leden vrouw, in 1984 16% en in 1989 18.3% vrouwen.

Het is dus duidelijk dat door de grote samenwerking van vrouwen onderling steeds opnieuw de positie van de vrouw aan de orde kan worden gesteld.

Toch lijkt het er op het eerste gezicht op, dat de EG heel vrouwvriendelijk is en alsmaar uit is op de gelijkberechtiging van man en vrouw. Al in 1957 deed Frankrijk het voorstel voor de gelijke beloning van mannen en vrouwen. Was Frankrijk nu zo vrouwvriendelijk? Nee, ik moet u teleurstellen. Ik meen dat het ging om lonen in de textiel, maar als dat niet klopt, moet u mij dat maar vergeven. In elk geval had Frankrijk er belang bij dat de lonen van vrouwen en mannen in de textiel gelijk werden getrokken omdat in andere landen vrouwen minder werden betaald. Die landen konden dus goedkopere producten leveren en dat was slecht voor de concurrentiepositie van Frankrijk. U ziet: niet de rechtvaardige verhoudingen tussen mannen en vrouwen was aan de orde. Maar de economische positie van Frankrijk.

Dit nu is een treffend voorbeeld hoe de EG begaan is met de positie – ik noem het maar niet het lot – van vrouwen. Daaruit kunnen we dus concluderen: willen wij als vrouwen ervoor zorgen dat de positie van vrouwen in het toekomstige Europa er een zal zijn van gelijkwaardigheid dan zullen vrouwen zelf die positie moeten veroveren, want van de aan de macht zijnde mannen hebben wij niets te verwachten. Ons belang, het belang van vrouwen, is niet hun belang, dat is na 40 jaar EG wel duidelijk.

Bij de Stichting Burgerschapkunde is een boekje verschenen van Annemarie Onstenk, lid van het Europees parlement, waarin zij de geschiedenis van de vijf Europese richtlijnen voor vrouwen uitlegt. Hieruit blijkt dat het Europees Parlement de nationale overheden vaak jarenlang moet dreigen en tenslotte moet dwingen een richtlijn uit te voeren. Hiervan zijn verschillende voorbeelden. De rol van het Europese Hof is hierbij zeer belangrijk. De vrouwelijke Europarlementariërs raden vrouwen aan veel meer gebruik te maken van en aanklachten in te dienen bij het Europese Hof. Ik denk dat hier een heel belangrijke taak ligt voor de grote landelijke vrouwenverenigingen en -bonden die individuele vrouwen hierin zouden kunnen ondersteunen.

Ontbreken eigen inkomen

Ik ga daar niet verder op in, omdat dat te veel tijd zou vergen. Wel is duidelijk, dat als het in de EG gaat om gelijkberechtiging, dat de gelijke behandeling van mannen en vrouwen vaak zo slecht uitpakt voor vrouwen, dat jarenlange vrouwenstrijd in één klap weer teniet wordt gedaan.

Ik verwijs daarvoor naar wat er gebeurt op dit moment met de weduwenpensioenen en de nieuwe Nabestaandewet. De positie van mannen en vrouwen wordt gelijk getrokken. De man krijgt evenveel recht op een weduwnaarspensioen als de vrouw op een weduwenpensioen. Dat gaat de overheid te veel geld kosten. Staatssecretaris Ter Veld neemt een maatregel om die extra kosten in te dammen en de vrouw is uiteindelijk het slachtoffer.

Hoe komt dit nu? Wel, als er iets gedaan wordt aan de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen dan zal er allereerst gekeken moeten worden naar de ongelijk startpositie van mannen en vrouwen. Om nog even terug te komen op de Weduwenwet: de meeste vrouwen hebben geen eigen inkomen uit arbeid. Zij zijn dus afhankelijk van een weduwenpensioen voor een inkomen. De meeste mannen hebben wel inkomen uit arbeid. Zij krijgen nu een weduwnaarspensioen bovenop hun bestaande loon. Dus de vrouwen moeten de pensioenrechten van de man betalen. En dat loopt tenslotte uit, als wij ons niet verzetten tegen de maatregelen van Ter Veld, op opnieuw een achteruitgaan van de positie van vrouwen.

Wie de geschiedenis van de Vijf Richtlijnen voor vrouwen leest, stuit voortdurend op deze ongelijke uitgangssituatie van mannen en vrouwen. En vandaar dat er onder vrouwen een stemming heerst, dat het Verenigd Europa niet de nieuwe kansen voor vrouwen biedt die bijvoorbeeld het vrije personenverkeer ons voorhoudt. Nee, de werkelijkheid is dat de verarming onder vrouwen die al jaren aan de gang is, nog zal toenemen.

Om dit te voorkomen is de enige mogelijkheid dat vrouwen er zelf voor zorgen dat zij een stem krijgen op die plekken waar in de politiek, in het Europese Parlement, in de ministerraad van het Europa en in de eigen nationale parlementen, een stem krijgen. Kortom: het wordt de hoogste tijd dat vrouwen niet 107, 167 of 187 van de plekken bezetten waar beleid wordt gemaakt, maar dat ze op z'n minst 507 van die plekken bezetten, om enigszins hoop te hebben op een toekomstig Europa waar het ook goed wonen is voor vrouwen.

In februari 1991 is er in Brussel een Europese vrouwenlobby opgericht. Deze lobby bestaat uit vertegenwoordigsters van diverse vrouwenorganisaties uit de twaalf lidstaten van de EG. De vrouwenlobby is heel hard nodig om meer vaart te brengen in het Europees beleid op het terrein van emancipatie en gelijke kansen. De vrouwenlobby probeert druk uit te oefenen op de Europese commissie en allerlei andere organen van de Europese gemeenschap en de nationale regeringen

Zo heeft ze als eerste taak op zich genomen dat het officiële emancipatie-actieprogramma 1991-1995 van de EG niet wordt afgezwakt. Verder wil de lobby voorstellen doen t.a.v. Europese richtlijnen en wettelijke maatregelen onder andere op het terrein van ouderschapsverlof en kinderopvang.

Nederland heeft vier plaatsen in de algemene vergadering en één plaats in het bestuur. De eerste vertegenwoordiging is voorlopig samengesteld uit de organisaties van de Nederlandse Vrouwenraad, het Breed Platform vrouwen voor Economische Zelfstandigheid en organisaties van zwarte en migrantenvrouwen.

Helaas moest ik vorig jaar van een vrouw uit het Europese Parlement horen, dat de vrouwenlobby wel een kantoor in Brussel zal krijgen, maar dat ze nog niet over financiën beschikt. Intussen lopen er in Brussel talloze lobbyisten rond die over voldoende geld beschikken om hun belangen door de meest deskundige lieden te laten behartigen. En meestal zijn die belangen niet gunstig voor vrouwen.

Bovendien, en dan geef ik weer even door wat de Duitse Europarlementariër vertelde: vrouwen hebben nog veel te weinig lobby-ervaring en voorlopig verwacht zij van de vrouwenlobby nog maar weinig succes.

Mag je dat nu zo maar zeggen? Ik denk van wel. Daarom geef ik het hier ook maar even door. Ik denk dat wij vrouwen in dit soort politieke zaken veel te gemakkelijk zijn. Het te gemakkelijk aan andere vrouwen overlaten en te weinig bedenken wat wij zelf kunnen doen om onze enorme, gigantische politieke achterstand in te halen. En het leven en welzijn van miljoenen vrouwen in Europa en hun kinderen hangt van de betrokkenheid en daadkracht van ons allen af.

Huidskleur

Ik ga nu naar het tweede punt: wat betekent het Verenigd Europa voor vrouwen in het algemeen?

Allereerst wil ik stellen dat het Verenigd Europa in de volksmond vaak verwisseld wordt of gelijkgesteld wordt met de term het Huis Europa. Deze laatste uitdrukking komt van Michail Gorbatsjov dat hij hanteert in zijn boek over de veranderingen in Rusland en de plaats in Europa. Hij laat daarin zien dat een economisch verenigd Europa, zoals het verenigd Europa waarover wij nu spreken, niet heilzaam is voor de bewoners van het grote Europa.

Het zal steeds meer mensen buitensluiten. Dus huis van Europa is heel iets anders dan het Verenigd Europa van de twaalf dat per 1 januari 1993 tot stand komt.

Eind 1990 ben ik lid geworden van de werkgroep Europa die het netwerk van de vrouw-en-geloof-beweging heeft opgericht. Een zwarte vrouw die ik goed ken, zei in de eerste vergadering toen we het over de gevolgen van het Verenigd Europa voor vrouwen hadden, 'Ik heb een Nederlands paspoort, ik ben Nederlandse, maar omdat ik zwart ben mag de politie mij straks naar mijn identiteitsbewijs vragen.

Ik stelde mij daarbij voor: als ik na 1 januari 1993 met haar op straat loop, twee Nederlandse vrouwen, dan kan zij vanwege haar huidskleur naar haar identiteitsbewijs gevraagd worden omdat ze er als een niet-Europeaan uitziet, en ik hoef niets te laten zien. Misschien een simpel voorbeeld, maar het trof mij als het toppunt van belediging voor een Nederlandse vrouw. Dat is concreet een voorbeeld wat de Europese grenzen voor zwarte vrouwen kan betekenen

Ik kreeg eind 1988 een verslag van een bijstandsvrouw die als arme vrouw was afgevaardigd naar een Europese Armoedeconferentie van vrouwen in Brussel. Zij had een verslag gemaakt

over de situatie van wat arme vrouwen over hun positie in hun eigen land vertelden. De algemene verwachting is dat de sociale omstandigheden van vrouwen – ik heb het nu gemakshalve maar even over vrouwen, maar voor arme mannen geldt natuurlijk hetzelfde -. De sociale omstandigheden van arme vrouwen zullen niet opgetrokken worden naar de positie van de landen waar de sociale voorzieningen het beste zijn. Nee, de vrees bestaat, dat de positie van de sociaal goed-voorzienende landen, bijvoorbeeld Nederland, zal verslechteren naar een niveau van landen waar de sociale lasten minder kosten. En de voortekenen zijn al aan te wijzen. Zie de positie van weduwen, zie de positie van bijstandsvrouwen enzovoort, enzovoort.

Ik geef u van het armoedetribunaal een paar ervaringsverhalen van arme vrouwen:

Een alleenstaande vrouw uit Frankrijk vertelt dat haar huis is afgebrand. Zij krijgt een nieuw huis, maar de huur is te hoog en ze komt in een kraakpand terecht met ratten en zonder water. Haar gezondheid verslechtert, ze knokt voor haar positie bij de overheid, krijgt andere woonruimte die haar 300 Franse franc per maand kost, terwijl haar uitkering 520 Franse franc is. Het wettelijk minimumloon is 4000 Franse franc.

In datzelfde Frankrijk. Een vrouw van vijftig jaar. Ze is gescheiden van een man met een uitstekende positie. Zelf is ze niet geschoold en heeft geen werkervaring. Ze ging werken, een schoonmaakbaantje. Ze raakte met haar vingers beklemd tussen een liftdeur en raakte haar vingers kwijt. Bloedend werd ze naar het ziekenhuis gebracht en aan een infuus gelegd. Even later werd haar gevraagd of ze verzekerd was voor ziektekosten. Armen zijn in Frankrijk niet verzekerd. De verplegende trok het infuus eruit en zij werd op straat gezet.

Een Duitse vrouw heeft na een echtscheiding bijstand gevraagd. Ze krijgt alleen kinderbijslag van Duitse Mark 72. Haar vaste lasten zijn Duitse Mark 70 per week. Ze heeft werk gezocht, maar dat lukte niet. Nu doet ze kinderoppas zwart. Ze heeft dus geen verzekering. Soortgelijke verhalen uit Ierland, Spanje en Italië.

Een vrouw die werkt onder daklozen in Turijn, waar tienduizenden mannen en vrouwen werkloos zijn door de hightech-ontwikkeling. Werklozen hebben niet altijd een uitkering, er is geen beleid om de werkloosheid te bestrijden. Werkgevers plegen chantage. Door een overaanbod aan werklozen worden de lonen verlaagd. Vrouwen worden gedwongen te gaan werken, kinderen worden hen afgenomen en gaan naar een pleeggezin, want werkende moeders kunnen geen moeders zijn.

Zie ook het voorstel van staatssecretaris Ter Veld van april 1992 voor bijstandsvrouwen. Gedwongen werk ook als ze heel jonge kinderen hebben.

Wat zeggen vrouwen die in de beleidsorganen van vakbond zitten?

Catelene Passchier van de FNV: 'Overal waar in het bedrijfsleven de klappen gaan vallen is de kans groot dat het om vrouwenwerk gaat. De negatieve gevolgen zijn voor de zwakke groepen. De mobiliteit van werknemers wordt gemakkelijker (personenstroom) voor vrouwen is dat moeilijker. Zij zijn meer dan mannen gebonden door kinderen aan huis.'

José Stolwijk van het CNV: 'In het plan voor een Verenigd Europa is er weinig aandacht besteed aan de problemen van vrouwen. Triest voorbeeld is de bankensector. Banken en levensverzekeringsmaatschappijen besloten samen te gaan: AMRO, ABN, NBM, Postbank en Nationale Nederlanden, Rabo en Robeco-beleggingsfondsen. Vrouwen doen bij banken baliewerkzaamheden, bij vrouwen vallen de ontslagen.

Annemarie Onstenk, lid Europese Parlement, zegt hetzelfde: veel nieuwe fusies, concentratie van bedrijven, specialisatie en automatisering van de productie en bedrijfssluitingen en verplaatsingen naar lage lonen landen. Het aantal bedrijven binnen de EEG zal met 40% worden verminderd, terwijl de overblijvers met 50% zullen groeien. Verplaatsing: niet de vrouwen, deze kunnen minder makkelijk van huis. Vraag naar hooggekwalificeerde arbeidskrachten zal toenemen, laaggeschoolden neemt af door automatisering. Vrouwen zijn meestal laaggeschoold.

Trieste voorbeelden. Trieste toekomst.

Wat doen vrouwen zelf?

Vraag: wat doen vrouwen zelf? Vrouwenorganisatie als het LVB? Zoveel leden. Op welke manier praten vrouwen mee. Wat doet zo'n grote organisatie? Hoe laat zij haar stem horen binnen de vrouwenlobby? Binnen de overheid? Binnen de overkoepelende vrouwenorganisaties?

Is zij daarin ook kritisch genoeg wie daar haar stem vertegenwoordigen? Komen deze vertegenwoordigers voldoende op voor de rol van de vrouw in het algemeen? Of alleen voor de traditionele vrouwenrol van moeder en economisch afhankelijk?

Er is geen tijd om met handen in de schoot te zitten of de moed te verliezen. Ik denk dat vrouwen wel degelijk de mogelijkheid hebben om een stem in het kapittel te hebben.

Ik weet, de macht die vrouwen moeten weerstaan, is groot. Mannen beschikken nu eenmaal over veel kennis en over het geld. Toch, als we kijken naar het voorbeeld van het weduwenpensioen: dit voorstel van Ter Veld is een jaar opgehouden door het verzet van vrouwenorganisaties en individuele vrouwen. En nog kunnen wij iets doen. Belangrijk is dat we ons verenigen en alles inzetten wat we hebben om ontwikkelingen tegen te houden die een menonwaardige samenleving tot een schrikbarende werkelijkheid zal maken.

Als ik naar de verhalen van het armoede-tribunaal luister, dan is die schrikbarende werkelijkheid al realiteit.

De opdracht en het vervolg van deze dag kan zijn ons af te vragen: waar staan we zelf?

Aan de kant? Of gaan vrouwen en vrouwenorganisaties zich bezinnen wat hún bouwstenen zijn aan een Verenigd Europa?